

Krešimir ŠIMIĆ

Rađanje kulture

– Naklada Breza, Zagreb, 2018.,
239 str.

Pitanje kulture, a osobito njezine geneze, pokazuje se iznimno važnim i dragocjenim u vremenu kad je znanost o kulturi zauzela mjesto filozofijske teorije i teologije. Ta znanost o kulturi postala je interpretativna znanost, dapače, sama je kultura, kako navodi T. Eagleton, postala svjetovno ime za Boga. Suvremena kultura jest postfilozofijska i poetička kultura (R. Rorty). Nasuprot tako shvaćenoj kulturi, polazna točka Šimićeva promišljanja u knjizi *Rađanje kulture* jest biblijsko-teološka perspektiva, a osobito proslov Ivanova evanđelja u kojem stoji zapisano: »Riječ tijelom postade« (i nastani se među nama – Iv 1, 14). Time Šimić pristupa kulturi *radikalno*, jer zahvaća u sam korijen svih društvenih stvari, a to je čovjek. Korijen kulture jest dakle sam čovjek (Ivan Pavao II. u jednom je od svojih govora rekao kako je čovjek istovremeno otac i sin kulture: otac jer stvara, a sin jer se brine i čuva za stvoreno, odnosno za ono što je stvoreno). U svojoj studiji autor konceptualizira kulturu trijadom tijelo – duh – vjera te dolazi do zaključka da je kultura bitno somatska. Za nje ga se *Tijelo-kultura* rađa iz bivanja jedno s tijelom Raspetoga i Uskrsloga.

Knjiga ovoga kroatista koji se bavi filozofijom i teologijom podijeljena je u tri

dijela. U prvome dijelu (7-71.) svoje studije *Rađanje kulture* autor proučava kulturu kao znanost te donosi antropološke teorije kulture i kulturalne studije uočavajući da je interpretativna znanost o kulturi, s kojom je religija sklopila savezništvo, nastala na američko-britanskoj antropološkoj tradiciji. Znanost o kulturi nastala je kao svojevrsno odvajanje od metafizike i teologije. Pionir u tom pothvatu bio je Edward B. Taylor. On i niz autora koji će ga slijediti uzimaju kao polazište znanosti o kulturi pretpostavku postojanja prirodnih uzroka i posljedica, kao i zakone ljudskoga uma. Pozivajući se na niz relevantnih autora u tome području, Šimić pokazuje znanost o kulturi kao znanost reformatora te propitkuje odnos kulture i moći.

Zanimljiva je i Cassirerova teorija kulture u kojoj je središnji moment simbol, a čovjek živi upravo u svijetu simbola koji se pojavljuju u jeziku, mitu, religiji, znanosti, umjetnosti. To su niti od kojih se plete simbolička mreža. Čovjek je u takvom poimanju prije *anaimal symbolicum* pa tek onda *animal rationale*. Od filozofijske kulture autor prelazi na tumačenje postfilozofijske kulture u kojoj nitko ne vjeruje da ima kriterij za spoznaju stvarnosti. U takvoj kulturi ljudi ne osjećaju nikakvu povezanost ni s čim *iza*.

Važno pitanje prvoga dijela ove studije jest pitanje ishodišta kulture, čemu je posvećeno nekoliko stranica. Oslanjajući se na Bronislawa Malinowskog, Šimić navodi kako ne možemo rekon-

struirati trenutak i oblik rađanja kulture, ali možemo utvrditi njezine uvjete koji su neophodni za promjenu iz životinjskoga u kulturno ponašanje. Kulture nastaju usporednom integracijom nekoliko procesa. Uz Malinowskoga naš autor poziva u pomoć i druge znanstvenike kako bi pokušao doprijeti do odgovora o nastanku kulture. Među tim autorima jesu S. Freud, P. Ricoeur, R. Girard, Jean-Luc Nancy, koji donosi dekonstrukciju kršćanstva, čije je čvorište stvaranje, odnosno tijelo, kako zaključuje naš autor.

Drugi dio knjige bavi se kršćanskom kulturom i dekonstrukcijom kršćanstva te trijadom *tijelo – Duh – vjera* (75-116.). U prvome odjeljku toga dijela Šimić tematizira postavke dvaju vrlo poznatih i značajnih modela kršćanske kulture koje su u svojim promišljanjima razvili Thomas Sterns Eliot i Jacques Maritain. Prvi je posve jasnoga uvjerenja da će se društvo morati odlučiti između nove kršćanske kulture i poganske kulture. Temeljna teza toga američkoga Britanca jest ta da je jedini način da društvo napreduje i bude kreativno u civilizacijskom smislu taj da postane kršćansko. Liberalizirano pak društvo postupno nazaduje i takvu se procesu ne može nazreti kraj. U svojoj razradi Eliot iznosi glavne odrednice kršćanskoga društva. Maritain je poznat po svom cjelovitom ili integralnom humanizmu, koji zajedno s idejom novoga kršćanskoga svijeta suprotstavlja antropocentričnom novovjekovnom humanizmu (koji je, ako smijemo do-

dati naše uvjerenje, prikriveni ateizam ili barem jedno od mnogih lica ateizma). Osnovne odrednice toga novoga kršćanskoga svijeta prema Maritainu bile bi komunitarizam, personalizam i pluralizam, a bio bi nadahnut temeljnim kršćanskim vrijednostima slobode, ljubavi i mira. Ovdje treba imati na umu da Maritain jasno razlikuje kršćanski svijet i kršćanstvo. Kršćanstvo označava vjeru u nadnaravni život, dok kršćanski svijet označava nešto vremenito i zemaljsko, nešto što se ne odnosi na samu religiju, nego na kulturu. Nakon što je ukratko ocrtao dva modela kršćanske kulture, Šimić u sljedećem koraku prelazi na dekonstrukciju kršćanstva, pri čemu se oslanja na promišljanja, analize i zaključke francuskoga filozofa Jean-Luca Nancyja. Dekonstrukcija je namjera onoga dolazećega, prodiranje; ona je zatvoren prostor kroz koji je konstrukcija artikulirana dio po dio. Drugim riječima, dekonstrukcija je shema konstrukcije, odnosno dekonstruirati znači demontirati, rasklopiti, uvesti u igru sam sklop kako bi se od dijelova toga sklopa izvukla svjesna mogućnost koja proizlazi iz njega. Konkretno, dekonstrukcija kršćanstva označava postupak rasklapanja okrenut izvoru ili smislu dekonstrukcije koji dekonstrukciju čini mogućom bez da joj pripada, kao prazno polje koje omogućava funkcioniranje. U drugome odjeljku toga dijela svoje studije, naslovljenom *Tijelo – Duh – vjera*, Šimić nastavlja misao Jean-Luca Nancyja tvrdeći da je njegova dekonstrukcija kršćanstva zapravo de-

konstrukcija tijela, pri čemu naš autor, polazeći od Post 2, 18-28 želi upozoriti na kršćansko razumijevanje tijela kako bi došao do Tijela Kristova. U središtu ekonomije tijela, kako Šimić pokazuje nizom biblijskih tekstova, nalazi se čežnja za drugim/Drugim koja ima svoju svrhu u tijelu Uskrsloga u kojem se događa istinski *communio* i nadvladavanje samoće. Temelj za izgradnju teorije zajednice, kako je Šimić interpretira oslanjajući se na Nancyja, nalazi se u tvrdnji da svako tijelo postoji kao mnoštvo singularnih pojava te da dolazi u relaciju s drugim tijelima. Osnovni postulati kojima promišlja zajednicu jesu: egzistencija, bitak-zajedno, razdjeljenost, smisao, singularno-pluralni bitak, dioništvo i političko. O važnosti Duha, čijim silaskom nastaje nova zajednica – Tijelo Kristovo – Šimić promišlja pod vidom *Događaja jezika*. U tom poznatom duhovskom događaju stvara se alternativa imperijalističkom jedinstvu babilonske kule. Duh ulijeva snagu u rubno i stavlja stvaralačke riječi u usta djece, staraca i slugu te ih osposobljava da budu oruđe Božje vladavine. Time je razvidno kako je jezik Tijela zapravo dar Duha koji se prima vjerom i bivanjem jedno s tijelom. Takav jezik izmiče strukturalističkom i poststrukturalističkom seciranju, njega se ne može naučiti ulaskom u zajednicu. Jezik Duha/Tijela istinsko je dijaloško događanje koje otkriva da je Drugi sugovornik izvan sustava te da se Drugi otkriva u svome gospodstvu. U tom kontekstu dolazimo i do spasenjske važnosti vje-

re, koju Šimić promišlja na tragu njemu dragoga Nancyja, Josefa Piepera te drugih filozofa i teologa. Može nas spasiti samo vjera koja se sastoji u ljubavi prema Uskrslogu koji *zna* Onoga koji *jest* te tako postajemo jedno tijelo s Njim.

Treći i završni dio svoje studije Šimić je posvetio razmatranju *Tijela-kulture* (119-128.). Uz pomoć Georgea Lindbecka naš je autor proširio Tillichovu definiciju odnosa religije i kulture te istaknuo kako je religija krajnja dimenzija kulture, jer daje oblik i intenzitet iskustvenoj matrici iz koje proizlaze važna kulturna dostignuća. Religija i kultura prema tom misliocu promatrale bi se u smislu aristotelovskoga hilemorfizma. Osobit Šimićev doprinos u ovoj studiji sastoji se upravo u njezinu posljednjem dijelu u kojemu autor, crpeći iz dosadašnjih istraživanja, promatra *Tijelo-kulturu* kao onu koja je zasnovana na tijelu Raspetoga i Uskrsloga. Ona je čuvar eshatološkoga obzora, a ne simbol epifanije vječne sadašnjosti. Riječ je o kulturi koju bitno određuje eshatologija povijesti koja nastaje iz događaja uskrsnuća Raspetoga. Ta kultura ima svoj temelj u Šimićevu čitanju temeljnih biblijskih tekstova, polazeći od kojih ocrtava temeljne obrise otajstva ljudskoga tijela koje se otkrilo u Isusu iz Nazareta. Polazeći odatle, on i Crkvu vidi kao simbol, ali samo ako je jedno s tijelom Raspetoga i Uskrsloga. A budući da tijelo ima svoj jezik i označavajući sistem (Šimić misli na sakramente) te društvenu strukturu, naš autor drži da se može govoriti o *Tijelu-kulturi*, odno-

sno da je Crkva kultura, ali ne ekstrasonatski, nego somatski, jer se rađa iz *bivanja jedno s Raspetim i Uskrslim*. Riječ koja je tijelom postala i nastanila se među nama (usp. Iv 1, 14) sada nastavlja svoje bivanje upravo po i u Crkvi, odnosno u Tijelu u kojem to *Tijelo* nastavlja biti prisutno na jedinstven, potpun i

nezamjenjiv način. U tome tijelu, kako zaključuje i autor, mnoga tijela postaju jedno tijelo pri čemu svako čuva svoju posebnost. U takvo promišljanje lijepo se uklapa i Tillichovo poimanje religije kao supstancije kulture i kulture kao forme ili oblika religije.

Hrvoje Kalem